

НИКОЛА КОСТАДИНОВ ЖАЛОВ (ХВОЙНЕНСКИ)

Биографични бележки
проф. Константин Жалов

София

Алексей Жалов

Пещерен клуб „Хеликтит”

Никола Костадинов Жалов е роден на 16 януари (стар стил) 1900 в с.Хвойна, Чепеларска околия (сега Смолянска обл.) в семейството на Костадин и Гина Жалови. Той е първото дете на семейството, което в последствие се сдобива с още две деца Иван и Величка. Първоначалното и прогимназиалното си образование Н. Жалов завършва в родното си село. Гимназиалното си образование започва в гр. Станимака (сега Асеновград), където учи IV и V клас, след което се премества в I-ва мъжка гимназия в гр. Пловдив, която завършва през 1918 г. Негов учител по български език и литература в Пловдивската гимназия е г-жа Сеченова – тогава изявена литераторка. Тя забелязва влечението на Н. Жалов към литературата, отделя му специално внимание и се занимава с него извънкласно. Ученикът помества своите първи материали в гимназиални издания под псевдонима Николай Хвойненски, с който се подписва и по-късно. След завършването на средното си образование отбива военната си служба в Пловдив – в пехотен полк (1919 – 1920), а в периода 1920-1921 е преместен в т.нар. „Царска рота” в Чамкория (Боровец), която е охранявала двореца „Царска Бистрица” и ловните хижи Съръгьол и Овнарско. По време на службата си в Чамкория, при едно посещение на Цар Борис III-ти в ротата, Жалов е определен да го приветства от името на войниците. Той изготвя приветствието и го прочита, за което бива поздравен лично от царя и между двамата се провежда кратък разговор. В последствие тази среща и разговора стават причина Н. Жалов да бъде поканен на служба в двореца. След отбиване на военната си служба Н.Жалов работи (1921-1923) като касиер счетоводител в мелницата на братя Пелтекови – гр. Пловдив. През 1922 г., по време на лов в Родопите, Цар Борис III спира в с. Хвойна, посещава бащината къща на Н.Жалов (който не е бил в дома си) и проявява интерес за неговото житие и битие. На тръгване Царят казва на родителите на Н. Жалов да предадат на сина си, че може да отиде да работи в двореца. Младият човек не се отзовава на височайшата покана, но през следващата 1923 г. в мелница „Пелтеков”, където продължава да работи Н. Жалов, идва служител от двореца и лично го кани да постъпи на служба в двореца.

През м. ноември 1923 е назначен като домакин снабдител в двореца в София, а през 1926 е преназначен за счетоводител в Интендантството на цивилната листа на Царя. През 1927 г. се венчава с Райна Костадинова Трифонова, родом от гр. Брацигово, която го дарява с две деца Константин (1928) и Маргарита (1932). През 1930 г. организира издаването на илюстрираното списание „Родопски преглед” и го редактира заедно с Тома Попратилов (Садукей) до края на 1931. По-късно Н. Жалов става стопанин и издател и едноличен редактор на същото списание. До 1933, когато издаването е преустановено, от „Родопски преглед” излизат общо 19 книжки. **Редакторите си поставят за цел списанието да бъде от всички и за всички родопчани**, като то се превърне в обществена трибуна за поставяне на най-важните им прблеми . Ето как те формулират стремежите си в една от рекцияните си статии: *„Родопски преглед ще иска да обедини в единно цяло интелигенцията на Родоп – пръсната по всички краища на майка България. То ще бъде нейно огнище, идейна трибуна на обективната мисъл, в името на единение и примиримост, за да създаде бъдещото на Родоп в повече светлина и с по-големи средства”*.

За постигане на тези предначертания, благодарение на личните си контакти, Н. Жалов привлича за сътрудници и автори на списанието видни родопчани: Ст. Шишков, В. Дечев, Н. Вранчев, Екзарх Стефан, а също така и писателя А. Страшимиров, ген.К. Лукаш, проф. Ст. Младенов и др. Н. Жалов се изявява не само като редактор, но и като автор на стихотворения и проза. По-важни негови материали са: през 1930 г.: „През мъглите на миналото”, „Подвигът на родопчанката”, „Сън”; през 1931 г.: „Хр. Попконстантинов” и „Картини от Рупчос”; през третата годишнина (1932) – „Добри ли сте?”, „Сватбарски обичаи – напеви”, „Борово”, „Калугерица”, „През сърцето на Централните Родопи”; през 1933 г. – „Родопци от старо време – Петър Гаралията” и „Генерал Калин Найденов”. През 1934 г. излиза от печат най-значимата творба на Никола Жалов – повестта „Един сън – Рупчос през лятото на 1999”. По-късно за нея в списание „Родопи” академик Н. Хайтов (Хайтов, 1966: 39) пише: „...воден от голямата си любов към своята Ропка (Рупчос) и желанието да я види напреднала и възродена в стопанско, просветно и културно отношение рисува светло бъдеще, един честит и заможен живот, така силно бленуван от онеправданото в миналото родопско население...”

Редица български и чуждестранни критици класифицират повестта като научно-фантастична и футуристична. Ето какво пише един от тях по този повод: „Критиците фантастовеци, оценяващи прогностичните свойства на научната фантастика, са категорични, че нито един фантаст в света не е успял да предвиди едни от неотменимите атрибути на днешния живот, като интернета и мобилните телефони. Това е направил в „Един сън в Рупчос” българският писател фантаст Никола Хвойненски. Той ще остане в историята на литературата като човекът, който първи е предсказал развитието на мобилните връзки. Необходимо е да отбележим, чу откриването на този факт дължим първо на българските библиофили Тодор Ялъмов и Юрий Илков” (Харитонов 2007). Повод за цитираното заключение е следният абзац от повестта: „... Прави сте. Ето телефонът, той е в джоба ми. Съдията извади малка кутийка, много прилична на фотографически апарат. ... По този телефон мога да говоря с всички части на Рупчос, когато пожелае. На тази пластинка тук се явява и образът на лицето с което говоря. Желаете ли да извикаме Мергелските (Нареченските) бани? Съдията натисна едно бутонче, чу се слаб шум, подобно на детска свирка; и когато този шум се повтори, съдията показва пластинката, на която едно засмяно лице приказваше, като че ли бе от другия свят...”

През 1939 г. Н. Жалов е приведен на работа в гр. Кричим във връзка със строежа на тамошната царска резиденция. В периода 1941-1946 е на служба в царския дворец Евксиноград край гр. Варна, където работи като домакин счетоводител. След Референдума през 1946 г. е уволнен и става безработен, но благодарение на дружбата си с Екзарх Стефан през следващата година започва като счетоводител при църквата „Св. Седмочисленици” в София, където работи до 1952 година.

От 1952 до пенсионирането си през 1960 г. Н. Жалов работи като домакин снабдител в „Софстрой” – София. След пенсионирането си, всяка година, в продължение на 5-6 месеца, Н. Жалов живее в родното си село и продължава да работи върху всестранното изучаване на своя роден край. Така той успява да натрупа значителна по обем краеведска информация и същевременно започва да я обработва и систематизира в ръкописен вид. В редакционната статия на сп. „Родопи” четем следното: „...А Никола Жалов е оставил не „нещо”, а грамада от ръкописи за далечното и близко минало на неговата мила Ропка. Естествено най-много страници са посветени на Хвойна – селото, в което Жалов се е родил, но не са пренебрегнати и околните села...” (Хайтов 1975: 29)

Наистина в Държавния архив в гр. Смолян в личния архив на Н. Жалов се съхраняват 188 архивни единици. Това са предимно ръкописи, отразяващи творческото дело на Никола Жалов, много от които недовършени поради преждевременната му кончина. В центъра на непубликуваното му творчество стоят селищните проучвания в Долен Рупчос, с тенденцията те да бъдат обвързани в един краеведски труд. Разбира се, в центъра на вниманието е родното му село Хвойна, но задълбочени изследвания той провежда и в съседните Бяла черква, Бачково, Борово, Дедево, Добралък, Дряново, Забърдо, Косово, Лилково, Малево, Наречен, Ситово, Сотир, Тъмраш и Югово. Ръкописните трудове отразяват богата палитра от краеведчески проучвания на техния автор: селищна и родова история; топонимия; предания и легенди; народни обичаи; народни песни; народна медицина; пътища и пътни съобщения в Рупчос; развитието на поминъка и занаятите; по-важните събития от историята на Рупчоския край като цяло (османското нашествие, помохамеданчването, Балканската война, Съединението и пр.); портрети на родопчани и исторически личности; непубликувани статии и разкази, един незавършен роман пр. Независимо от фрагментарния характер на една част от трудовете, като цяло ръкописното наследство на Н. Жалов бе ценно градиво за списването на няколко краеведски труда: за с. Павелско – „От далечността” на Г. Пашев (1983) и „Павелско” от Й. Семерджиев (1996); за с. Орехово – „Орехово” от А. Калинов (1988); за с. Хвойна – „Светлини над Рупчос” (1989) и „Хвойна – сърцето на Ропката” (2004 и 2008) от Г. Арнаудов, „Обич” (2008) от Е. Бедрова. Публикуваната от цитираните автори информация обаче отрязва е една незначителна част от съдържанието на сътвореното от Н. Жалов, което в количество е с обем над 4300 листа (ръкопис и машинопис).

В своите проучвания бъдещите изследователи на Рупчоския край със сигурност също ще потърсят сериозна опора в това, което ни е завещал Н. Жалов, но ако макар една част от архивните материали бъдат публикувани, то те ще станат достъпни и за широката публика от родолюбиви българи.

Мисията на Н. Жалов като изследовател, творец, книжовник и общественик е била споделяна и насърчавана от много интелектуалци, сред които изпъкват имената на А. Страшимиров, акад. А. Теодоров-Балан, акад. Н. Хайтов, акад. М. Арнаудов, проф. Хр. Вакарелски, проф. С. Велков, Екзарх Стефан, изтъкнатия книжовник и родоповед Стою Шишков, ген. К. Лукаш, Павел Делирадев, Атанас Стайков – първият родопски художник мистик.

Скромният родопчанин е имал близки приятелски връзки не само с тях, но и с десетки люде от любимата си Ропка и околността. Сред тях са имената на Петър Маринов от с. Проглед, Апостол Бобоцов и Димитър Кръстанов от с. Павелско, Никола Тарашев, Елен Въргулев и Костадин Златанов от с. Хвойна, Христо Калинов от с. Орехово, Апостол Даскалов от Асеновград, Ангел Паскалев от с. Косово и много други. Пословично е сърдечното му приятелство с Тодор К. Стойчев – участник в три войни, награден с три кръста за храброст, търговец и общественик, живеещ в гр. Пловдив, но родом от Косово (Начева 2001: 9).

В края на м. април 1965 г., след заболяване, Н. Жалов постъпва в държавната болница в гр. Пловдив, където почива на 7 май с.г. На състоялото се погребение на Софийските централни гробища траурно слово пред събралото се множество произнася акад. Михаил Арнаудов. Никола Жалов не дочаква осъществяването на мечтите си за духовно, социално и икономическо преобразяване на родния му край. Но за сметка на това делото му, макар и да не е проучено изцяло, не остана незабелязано и неценено. През лятото на 2000-та година в родното му село бе чествана 100-годишнината от рождението на изтъкнатия хвойненец. Кметство на с. Хвойна взе решение за именуване

на една от селските улици на името на Н. Жалов, а на родната му къща да бъде поставена паметна плоча.

ЛИТЕРАТУРА

Бедрова 2003: Бедрова, Е. Никола Жалов (Никола Хвойненски) – книжовник и общественик 1900-1965. – Родопи, № 3, 75-80.

Начева 2001: Начева, З. Мощен глас в защита на Родопи и българщината. – Родопи Вест, 24-27.02., Смолян.

Сп. „Родопски преглед”, 1930-1933 г.

Хайтов 1966: Хайтов, Н. Никола Жалов (Хвойненски). – Родопи, № 2, 39.

Хайтов 1975: Хайтов, Н. Дело достойно за уважение. – Родопи, № 4, 39.

Харитонов 2007: Харитонов, Е. – Детские ладошки – Фантастика в болгарской литературе. – Интернет ресурс: <http://academia-f.narod.ru/BULGARIAsf.htm>